

2019 - Dünyada İnsan Hakları ve Demokrasi Raporu

(Türkiye Cumhuriyeti)

Türkiye Cumhuriyeti

1. İnsan hakları ve demokrasinin durumuna genel bakış: 2020 Genişleme Paketi Türkiye Ülke Raporuna bakınız (2020 sonbahar aylarında yayımlanacaktır)

2. AB'nin odaklandığı başlıca konular: AB'nin insan hakları ve demokrasinin desteklenmesine dönük çalışmaları hem politika diyalogu hem de mali araçları (özellikle Demokrasi ve İnsan Hakları Avrupa Aracı ve Sivil Toplum Aracı) vasıtasıyla sağlanmaya devam etmiştir. Bu çalışmalarda insan hakları savunucuları, mülteciler, LGBTİ bireyler ve azınlık mensupları, adalete erişim ve toplanma özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve medya çoğulculuğunun desteklenmesiyle Sivil Toplum Örgütlerinin insan haklarını izleme kapasitesinin arttırılmasına ağırlık verilmiştir.

AB Türkiye Delegasyonu, Üye Devletlerle koordinasyon halinde, Türkiye'deki insan hakları savunucuları ve insan hakları ihlalleri mağdurlarının duruşmalarını takip etmeye devam etmektedir. AB Delegasyonu hukukçular, uluslararası ve yerel insan hakları dernekleri ve sivil toplumla yakın temas halindedir. Mevcut duruma ve mevzuat değişikliklerine ilişkin düzenli değerlendirmelerinin yanı sıra AB Delegasyonu Üye Devletlerle ayda bir İnsan Hakları Çalışma Grubu toplantıları düzenlemekte ve AB'den üst düzey yöneticilerin Türkiye'ye yaptıkları ziyaretler sırasında hükümet dışı kuruluşlar ve STÖ lerle bir araya gelmelerini sağlamaktadır.

3. AB'nin siyasi alanda yürüttüğü ikili çalışmalar: 2019-2023 yıllarını kapsayan Yargı Reform Stratejisi Mayıs 2019 yılında kabul edilmiştir. Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bakımından etkili bir iç hukuk yolunu sağlama kapasitesi, hakim ve savcılar üzerinde devam etmekte olan siyasi baskılarla daha fazla zayıflatılmıştır. Bu durum genel anlamda yargının bağımsızlığı ile niteliği ve etkinliği üzerinde ciddi bir olumsuz etki yaratmaya devam etmiştir. Bazı yüksek mahkemelerin başta insan hakları savunucuları olmak üzere önde gelen [hak] savunucuları lehine aldıkları kararlar yerel mahkemeler tarafından bazı hallerdeyse yürütmenin müdahalesiyle, hızla bozulmuştur. HDP eski başkanı Selahattin Demirtaş, AİHM'in tahliye kararı vermesinin ardından geçen bir yılı aşkın süredir halen cezaevinde tutulmaktadır. Aralık ayında İstanbul mahkemesi, halen

cezaevinde bulunan iş insanı ve insan hakları savunucusu Osman Kavala'ya ilişkin AİHM'in tahliye kararına karşı gelmiştir.

AB Delegasyonu, zaman zaman Üye Devletlerle birlikte, destek ve dayanışma sergilemek amacıyla, zor durumda bulunan medya kuruluşları, STÖ'ler ya da İHS lerin yanı sıra insan haklarına ilişkin ulusal kurumlara da üst düzey ziyaretler düzenlemiştir. Türkiye'deki resmi makamlarla ikili temaslarında AB Delegasyonu, gazeteci ve İHS lerin uzun gözaltı süreleri gibi sorunları ve davaları düzenli olarak gündeme getirmekte ve bu hususlarda adım atılmasını talep etmektedir.

4. AB'nin finansal faaliyetleri : Yukarıda sözü edilen olumsuz gelişmeler ışığında, 10 Ağustos 2018 tarihli Komisyon Kararıyla kabul edilen, Türkiye'ye ilişkin gözden geçirilen 2014-2020 (IPA II desteği) Ülke Strateji Belgesinde ifade edildiği üzere, bağımsız sivil toplumun yanı sıra hukukun üstünlüğü ve temel haklara ilişkin reform ve kapasite geliştirme desteği verilmesi AB için daha önemli bir öncelik halini almıştır.

Ülkede daralan sivil alana bir karşılık olarak, genel anlamda STÖ lere ve yurttaşların hak temelli girişimlerine verilen doğrudan destek 2019 yılında arttırılmıştır. Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) kapsamında Avrupa Komisyonu insan hakları alanını da kapsayacak şekilde 2019 yılında sivil topluma yaklaşık 31 milyon Avro tutarında taahhütte bulunmuştur. Sivil Toplum Aracı (STA) vasıtasıyla ve diğer AB araçlarını tamamlayıcı biçimde, insan hakları alanında çeşitli projeler uygulanmaktadır. Türkiye Sivil Toplum Aracı ve Medya Programı kapsamında hak temelli STÖ lere, İHS lerin desteklenmesi, ifade özgürlüğünün ve medya çoğulculuğunun güçlendirilmesi ve STÖ lerin insan haklarını izleme kapasitelerinin arttırılması amacıyla temel fon desteği sağlanmıştır. Bu kapsamda, örneğin doğrudan değişik insan hakları sorunlarına dönük çalışan European Endowment for Democracy (EED)ye destek verilmesi de yer almaktadır.

Toplum tabanlı örgütlerin, küçük çaplı girişimlerin ve bireylerin AB desteğine erişimini kolaylaştırmak ve Türkiye'deki sivil toplumun kapasitesini güçlendirmek üzere, Ankara'daki AB Delegasyonu, üçüncü taraflara yönelik hem mali hem de aynı olmak üzere farklı destek türlerinde çeşitli projeleri finanse etmektedir. Devam etmekte olan insan hakları konulu bazı STA projeleri aşağıda verilmiştir. ETKİNİZ projesi aynı destek, çevrimiçi kaynaklar, eğitim programları, uluslararası insan hakları mekanizmalarına erişim için hareketlilik desteğinin yanı sıra çeşitli seviyelerde insan hakları izleme ve savunuculuk faaliyetleri yürüten STÖ'lere ağ oluşturma desteği vermektedir.

Hrant Dink Vakfı'nın yürüttüğü bir proje kapsamında insan hakları, demokrasi ve Türkiye'deki farklı etnik, sosyal ve siyasi gruplar arasında dostluğun desteklenmesi konularında çalışan STÖ'lere hem mali destek

hem de kapasite inşası eğitimleri sağlanmaktadır. Dört insan hakları örgütü ile birlikte Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH), risk altındaki insan hakları savunucularına yönelik acil durum hibeleri ve kapasite inşası ile insan hakları örgütlerine yönelik kurumsal hibeler gibi farklı destek mekanizmaları sunan *EU Protect Defenders* mekanizmasını uygulamaktadır.

AB/Avrupa Konseyi Batı Balkanlar ve Türkiye için Yatay Destek Programı (*Horizontal Facility for the Western Balkans and Turkey*) – Aşama II (2019-2022), 2018 IPA Çok Ülkeli Programı kapsamında insan haklarına saygıyı geliştirmek, hukukun üstünlüğünü güçlendirmek ve demokratik yönetişimi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Türkiye'deki üç eylemin amacı, AB İnsan Hakları ve Demokrasi Eylem Planı'nın uygulanması ve raporlanmasını desteklemek; sığınmacılara, göçmenlere ve insan ticareti mağdurlarına yönelik insan hakları korumasını güçlendirmek ve kadına yönelik şiddet ile aile içi şiddete karşı kapsamlı bir kurumsal cevap geliştirmektir.

Türkiye'de Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı-DİHAA (EIDHR) kapsamında uygulanan projeler, en kritik insan hakları konularına odaklanmaktadır. Aralık 2019 itibariyle, 43'ten fazla proje uygulanmaktadır. Bu alandaki öncelikler, AB mali araçları altında yürütülen çalışmalarla tutarlı ve bu çalışmaları tamamlar niteliktedir.

DİHAA kapsamında 2019'da uygulanan bazı projeler şunlardır: 'Expression Interrupted', İnsan Hakları Savunucuları ve Adil Yargılanma İlkelerini Korumak, 'Suçlu Kim?' ve 'Ülke İçinde Yerinden Edilenlerin Sosyal Haklarına Ulaşımının Desteklenmesi'.

İngiltere merkezli *Article 19* adlı örgütün, yerel Punto 24 adlı örgütle uyguladığı 'Expression Interrupted' projesi kapsamında, Türkiye'nin uluslararası insan haklarını hukuku uygulamaları ve uluslararası insan hakları hukukuna uygunluğu izlenmekte ve Türkiye'de insan hakları ihlalleri hakkında farkındalık yaratılmaktadır.

İfade özgürlüğü ve uluslararası insan hakları hukukuna uygunluk konusuna odaklanan bir diğer proje ise Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları Ağı (Euromed Rights) tarafından, iki yerel insan hakları örgütüyle birlikte uygulanan 'İnsan Hakları Savunucuları ve Adil Yargılanma İlkelerini Korumak' başlıklı projedir. Proje kapsamında, 14 farklı davanın duruşmalarını izlenmiş ve özellikle yargıç bağımsızlığı ve delillerin sunulmasıyla ilgili birkaç ortak konu ve ihlal tespit edilmiştir. Çalıştaylar yoluyla proje, insan hakları savunucularının bir araya gelerek deneyimlerini paylaşmaları için bir ortam yaratmıştır.

KAMER-Kadın Merkezi, Eğitim Üretim Danışma ve Dayanışma Vakfı tarafından ülkenin doğusunda uygulanan 'Suçlu Kim' projesinin hedef kitlesi kadın hakları, cinsiyete dayalı şiddet, hukuki haklar, uluslararası sözleşmeler ve yasal çözüm araçları gibi konularda bilgi ve yeterliklerini arttırmak amacıyla yerel örgütler ve yerel kadınlardır.

Göç İzleme Derneği, zorunlu iç göçün mağdur ettiği kişilerin haklarını korumak amacıyla, ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin (ÜİYOK) durumunu izleyen ve raporlayan, bu kişilerin Türkiye'de yerleştikleri yerleri tespit eden ve Türkiye'de yerinden edilmiş kişilerin haklarını geliştirmek için çalışan STÖ'lere yönelik eğitimlerin verildiği 'Ülke İçinde Yerinden Edilenlerin Sosyal Haklarına Ulaşımının Desteklenmesi' projesini uygulamaktadır.

Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım programı (FRIT) koruma, eğitim ve sağlık gibi kilit sektörlerde ülkedeki mültecilere ve ev sahibi topluluklara destek sağlamaya devam ediyor. FRIT'in 6 milyar Avroluk tam operasyonel bütçesini taahhüdü, 2019'un sonu itibarıyla yapılmış olup temel insani ihtiyaçlar ve uzun vadeli kalkınma yardımlarını destekleyecek 90'dan fazla proje uygulanmıştır. Bu projeler sayesinde AB temel ihtiyaçlarını karşılamasında 1.7 milyon mülteciye yardım ediyor, 500.000'den fazla mülteci çocuğun okula gitmesine yardımcı oluyor ve milyonlarca kişi için sağlık ve koruma hizmetlerine erişim sağlıyor.

5. Çok taraflı bağlam: AB, Türkiye'deki insan haklarının durumunu çok taraflı platformlarda düzenli olarak gündeme getirmektedir. 2019'da Avrupa Konseyi ve AGİT bünyesindeki AB heyetleri, uzun tutukluluk süreleri, usule ilişkin haklar ve ifade özgürlüğü gibi konular da dahil, olmak üzere Türkiye'de süregelen insan hakları ve temel özgürlük ihlallerine ilişkin olarak AB tarafından duyulan endişeleri birçok kez dile getirmiştir. Açıklamalar hem AB Üye Devletleri hem de ilgili AB heyetler' adına yapılmıştır.

2019'da AB, üç kez madde 4 'Konseyin dikkatini gerektiren İnsan Hakları durumu' kapsamında, bir kez de madde 2 'Yıllık Rapor ve İnsan Hakları Yüksek Komiseri tarafından Ofisinin Faaliyetleri ve İnsan Hakları alanındaki son gelişmelerle ilgili Sözlü Bilgilendirme' kapsamında olmak üzere, İnsan Hakları Konseyi'nin üç oturumunda yaptığı açıklamalara Türkiye'yi dahil etti. Türkiye'ye ilişkin üçüncü Genel Periyodik Gözden Geçirme, planlandığı gibi Ocak 2020'de yapıldı.